

Nr 56

Utlåtande i anledning av motioner angående allmännyttiga stiftelser.

Frågor rörande s. k. allmännyttiga stiftelser har tagits upp

dels i de likalydande motionerna I: 798 av herr *Werner* och II: 906 av herr *Hermansson m. fl.*, vari yrkas bl. a. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa om en prövning av stiftelserna såsom juridisk och ekonomisk kategori särskilt med avseende på deras utnyttjande som instrument för ekonomisk makt samt av frågan om överförande av de största stiftelserna i statlig ägo,

dels i motionen II: 940 av herr *Bergqvist m. fl.*, vari yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära lagförslag med innebörd att en majoritet av samhällsrepresentanter skall ingå i styrelsen för stiftelser med omfattande aktieinnehav.

Hemställan i motionerna I: 798 och II: 906 innefattar ytterligare två punkter, vari påyrkas dels en översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, dels en prövning av frågan om stiftelsernas skattefrihet i hela dess vidd. I förstnämnda del har motionerna hänvisats till första lagutskottet, som behandlar dem i sitt utlåtande nr 57. Beträffande frågan om stiftelsers skattefrihet har motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, som behandlat dem i sitt betänkande nr 41. I enlighet med bevillningsutskottets hemställan har riksdagen avslagit motionerna i sistnämnda del.

Motionerna

I motionerna I: 798 och II: 906 redovisas och kommenteras uppgifter om större stiftelser från en tidningsartikel och från koncentrationsutredningens betänkande "Ägande och inflytande inom det privata näringslivet" (SOU 1968: 7). Motionärerna kräver att frågan om de skattefria stiftelserna skall tas upp i hela sitt sammanhang och begär prövning av den offentliga insynen i stiftelserna, stiftelsernas skattefrihet och stiftelsernas roll som instrument för ekonomisk makt. I sistnämnda hänseende anføres att de skattefria stiftelserna kommit att användas som ett medel för att bevara och öka den ekonomiska makt som är koncentrerad till de stora finansfamiljerna. Ett sådant förhållande motsvarar enligt motionärerna inte den ursprungliga

avsikten med skattefriheten, nämligen att främja bl. a. forskning och undervisning. De anser därför att stiftelserna borde överföras i statlig ägo.

Även motionen II: 940 utgår från de uppgifter rörande de allmännyttiga stiftelserna som redovisas i koncentrationsutredningens ovannämnda betänkande. Till motivering av sitt yrkande anför motionärerna att den helt övervägande delen av ifrågavarande stiftelsers förmögenhet uppkommit till följd av skatteförmånerna.

Vissa uppgifter i anslutning till motionerna

I första lagutskottets utlåtande nr 57 framläggs uppgifter bl. a. om gällande rättslig reglering av stiftelserna, om tidigare behandling av frågor här- om samt om aktuella utredningar av betydelse i sammanhanget. Vidare redovisas remissyttranden som justitiekanslern, länsstyrelserna i Stockholm samt Göteborgs och Bohus län, bankspektionen och aktiebolags- utredningen avgivit över motionerna I: 798 och II: 906 samt vissa andra motioner. Till dessa redogörelser får bankoutskottet hänvisa.

Särskilt bör här erinras om att samarbetsutredningen i sitt betänkande Företag och samhälle, del 1 (SOU 1970: 41) framlagt förslag till lagstiftning om ökad offentlig insyn i och kontroll av stiftelser. Förslagen innebär i huvudsak att Kungl. Maj:t skall få rätt att utse en styrelseledamot i stiftelser med mera betydande tillgångar. Utredningen förordar vidare en genomgripande översyn av den lagstiftning som reglerar stiftelseinstitutet.

Frågan om stiftelsernas ställning i svensk ekonomi har behandlats av koncentrationsutredningen. I betänkandet "Kreditmarknadens struktur och funktionssätt" (SOU 1968: 3) redogörs bl. a. för Knut och Alice Wallenbergs stiftelse och för vissa andra till banker knutna stiftelser. Stiftelsernas roll i inflytandestrukturen inom näringslivet behandlas i betänkandet "Ägande och inflytande inom det privata näringslivet" (SOU 1968: 7). Utredningen redovisar här ett omfattande statistiskt material till belysning av frågan om vissa större ägargruppers engagemang och inflytande inom näringslivet. Därvid konstateras att dessa grupper inflytande i ett stort antal företag ofta inte grundas på stora personliga förmögenheter utan på kontroll av vissa stiftelser, som innehar betydande aktieposter. De som sitter i ledningen för dessa stiftelser beslutar sålunda över förmögenheter som de inte äger utan bara förvaltar. Som främsta exempel på sådan enligt utredningens benämning professionell förmögenhetsförvaltning anføres Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Det kan enligt utredningen antas att stiftelser av detta slag tillkommit för att den donerande familjen lättare skall kunna behålla kontrollen över berörda företag. Utredningen har undersökt 17 större ägar- grupper. I följande tabell redovisas vissa statistiska uppgifter beträffande de grupper som har kontroll över mera betydande stiftelser.

Vissa ägargrupperns förmögenhet 1963/64 och större ägandeintressen inom näringslivet 1963 (exkl. banker och försäkringsbolag)

Ägargrupp	Personlig nettoförmögenhet Milj.kr.	Kontrollerade stiftelsers tillgångar Milj.kr.	Antal anställda i Sverige 1960 vid företag vari större ägandeintressen innehas
Wallenberg	125	375	181 100
Ax:son Johnson	80	25	21 800
Dunker	—	55	7 800
Ericsson	10	10	7 700
Åhlén	80	25	7 500
Kempe	65	70	6 000
Söderberg	95	15	13 200
Summa	455	575	245 100

Källa: SOU 1968:7, s. 135.

Utskottet

De s. k. allmännyttiga stiftelsernas ställning och inflytande har under senare år i olika sammanhang varit föremål för debatt. Genom statligt utredningsarbete har betydelsefull information om dessa stiftelser framtagits. Sålunda har koncentrationsutredningen i sina studier ingående belyst det inflytande som vissa sådana stiftelser kan utöva inom det svenska näringslivet. Utskottet har i det föregående redovisat uppgifter hämtade från dessa undersökningar. Ytterligare synpunkter har framkommit genom samarbetsutredningen. Denna har kommit till slutsatsen att det, även om stiftelsernas samhällsekonomiska betydelse ofta överdrivits i den allmänna debatten, ändå står klart att de spelar en inte oväsentlig roll för kontrollen och styrningen av det enskilda näringslivet.

På grundval av främst koncentrationsutredningens resultat framförs i de nu behandlade motionerna förslag i syfte att öka samhällets inflytande på stiftelserna. De mest långtgående kraven, som går ut på ett överförande av de största stiftelserna i statlig ägo, återfinns i motionerna I: 798 och II: 906. I motionen II: 940 föreslås att en majoritet av samhällsrepresentanter skall ingå i styrelsen för stiftelser med större aktieinnehav.

Utskottet kan konstatera att det genom hittills bedrivna utredningsarbete klarlagts, att ett betydande inflytande inom näringslivet i vårt land kan utövas genom vissa större allmännyttiga stiftelser. Det hör emellertid också understrykas, att ett överförande av förmögenhetstillgångar till en stiftelse är en möjlighet att undvika en uppsplittring av koncerner och andra större företagsgrupper, vilken i åtskilliga fall skulle kunna få negativa konsekvenser för såväl samhället som de anställda.

Med hänsyn till den makt som kan utövas genom de här avsedda stif-

telserna och till dessas förmånliga ställning i skattehänseende — inne-
bärande befrielse från såväl arvsskatt och gåvoskatt som inkomstskatt — har
samarbetsutredningen kommit till slutsatsen att samhällets insyn och infly-
tande i stiftelserna bör ökas. Enligt utredningens förslag skall detta ske ge-
nom statligt utsedda styrelserepresentanter i stiftelser med mera betydande
tillgångar och genom ökad skyldighet till offentlig redovisning. Utredningens
betänkanden remissbehandlas för närvarande. Med hänsyn till att dess för-
slag sålunda nu är under prövning finner utskottet det inte påkallat att över-
väga något initiativ från riksdagens sida i anledning av motionerna.

Utskottet hemställer därför

att riksdagen avslår

- 1) motionerna I: 798 och II: 906, såvitt nu är i fråga,
- 2) motionen II: 940.

Stockholm den 3 november 1970

På bankoutskottets vägnar:

NILS STÅHLE

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Ståhle (s), Åke Larsson (s), Palm (s),
Åkerlund (m), Lundin (s), Annerås (fp) och Brundin (m);

från a n d r a kammaren: herrar Hagnell (s), Börjesson i Glömminge
(cp), Rask (s), Haglund (s), Fridolfsson i Rödeby (s), Löfgren (fp), Strids-
man (cp) och Ringaby (m).